

ВІДГУК
офіційного опонента – кандидата філософських наук
Горбенка Володимира Івановича – на дисертацію
Станкевича Віталія Анатолійовича
«Новозавітна теологія учнівства та її актуалізація в сучасних
євангельських практиках»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за
спеціальністю 09.00.14 – богослов'я

Основна риса сучасності полягає в очікуванні змін. В євангельському середовищі очікуються зміни, викликані церковною та освітньою кризою, яка спричинена тим, що сучасна євангельська спільнота перестала виконувати доручення Христа – робити учнями всі народи. Водночас, навіть мінімально наближене втілення новозавітного учнівства, як свідчення присутності Ісуса в еклезіологічній спільноті, трансформує церковну спільноту. Глобалізація та плюралізація культурного контексту, ставить пошуки вирішення кризи в євангельській церковній спільноті під вплив західної євангельської традиції та висвітлює потребу для дослідників запропонувати власне розуміння і тлумачення тексту та здійснити богословський аналіз та синтез у діалоговому дискурсі, враховуючи особливості контексту. Окреслюючи особливості східноєвропейського контексту євангельського богослов'я, та беручи до уваги негативний вплив радянської антирелігійної пропаганди на євангельську спільноту, пострадянський синдром та воєнний конфлікт на Сході України, Віталій Станкевич вказує на постколоніальний стан суспільства, який характеризується проявами «постмодернізму», «глобалізації» та «постсекуляризації». Відповідно, нові умови вимагають цілісного аналізу основних тенденцій сучасної новозавітної теології учнівства та її актуалізації в сучасних євангельських практиках у східноєвропейському контексті.

Якщо християнство без учнівства – це християнство без Христа та розуміння

дефіцит учнівства в сучасній еклезіологічній спільноті, чи можливо відтворити моделі учнівства, які є у Новому Заповіті та чи може це бути підтверджено практикою служіння Ісуса Христа на його учнів? Віталій Станкевич здійснює цілісний аналіз новозавітної теології учнівства в дискурсі двох моделей Нового Завіту: модель Ісуса і учнів та модель апостола Павла та визначив компоненти ідеальної моделі учнівства, поданої в Євангелії від Матвія 28:18-20.

Цілісне учнівство визначається доксологічністю та тринітарним богослов'ям, і реалізується в духовному зв'язку між іншими членами еклезіологічної спільноти, яких об'єднує Христос, вчення і стосунки один з одним.

У першому розділі дисертації Віталій Станкевич детально аналізує літературу та теоретичні засади дослідження, визначає основні терміни та поняття, що вживаються в дисертаційному дослідженні, та пропонує термін «матетеологія», що окреслює межі новозавітного вчення про теологію учнівства. Межі новозавітного учнівства окреслені оглядом основних слів «μαθητής» і «μαθητεύω»; «διδάσκαλος» і «διδάσκω»; «παιδεία», «παιδεύω» і «παιδαγωγός» які використовували автори текстів Нового Завіту.

Методологічною основою було обрано гіпотезу та методологію її дослідження Елеседа Макінтайра в його праці «Після чесноти», де він пропонує повернення до цілісного розуміння явища за допомогою досягнення трьох етапів: процвітання, занепаду та відновлення. Таким чином, процвітання учнівства відбувалося у новозавітний період апостольської церкви, занепад – це поділ учнівства в минулому церкви на окремі практики та форми, відновлення – це намагання відродити та актуалізувати цілісне учнівство в сучасних євангельських практиках.

Огляд літератури виявив, що учнівство має дві площини: слідування за Христом та слідування за земним вчителем у межах еклезіологічної спільноти. Незважаючи на те, що окремі ідеї грецької системи освіти могли мати вплив на формування новозавітного учнівства, автор дисертаційного дослідження вважає, що саме Старозавітне виховання стало основою біблійного учнівства, яке треба сприймати, як спільний для вчителя і учня процес пізнання Бога і Його задуму.

У другому розділі «Новозавітна теологія учнівства» зосереджено увагу на екзегетичному аналізі Євангелії від Матвія 28:18-20 як ідеальної моделі новозавітного учнівства. Розглядається теологічне осмислення та втілення учнівства на прикладі стосунків Ісуса й учнів, текстів Івана та апостола Павла. Автор дисертаційного дослідження доводить, що Павло поєднав досвід, що набув до навернення, з тим, якого набув під час слідування за Христом, апробувавши модель учнівства, запропоновану Христом під час місіонерсько-учнівських подорожей.

В.А.Станкевич підкреслює ключові риси основних новозавітних учнівських моделей. Перша модель – учнівство в контексті стосунків Ісуса й учнів, яке розпочинається з Божественного вибору Вчителя та відгуку учня. Показником справжнього учнівства є любов учнів один до одного, де міжособистісні стосунки є показником містичного перебування у Христі. Вчитель знає покликання учнів допомагає їм підготуватися до його здійснення. Доксологічність і тринітарність учнівства визначають його як еклезіологічне явище. Новозавітні тексти показують, що первинна церква – це спільнота учнів, яких було названо християнами. Друга модель – учнівство апостола Павла, погляди якого на учнівство визначалися трьома чинниками: огреченням єврейського суспільства, єврейською освітою та досвідом стосунків із послідовниками Христа. Яскравим прикладом втілення ідеальної моделі учнівства апостолом є його листування з учнівськими спільнотами та стосунки з Тимофієм, який був не лише учнем, а й одним із наступників Павла, що продовжив справу учнівства.

У третьому розділі «Історія та актуалізація новозавітного учнівства в сучасних євангельських практиках» окреслюється історичне осмислення занепаду та подано історичну перспективу відновлення учнівства з метою показати, що сучасні практики учнівства є спробою актуалізувати новозавітну модель учнівства в ситуації постмодернізму, які пропонують цілісний підхід до відновлення учнівства в еклезіологічній спільноті.

Автор дослідження зазначає, що церква намагаючись зберегти свою ідентичність, відокремивши вчення від учнівства, насправді, сама не помічаючи

того, втратила свою ідентичність, тому що ідентичність еклезії захована в учнівстві. Вчення стало прерогативою церкви як політичної інституції, а не спільноти, тому з'явилася потреба в навчанні. Поступово християнська освіта замінила учнівство. В університетах середньовіччя формальність аудиторного навчання замінила неформальні та міжособистісні стосунки учнівства. Ще однією з причин занепаду учнівства був зазначений розрив християнської церкви з юдаїзмом, який був фундаментом для будування новозавітного учнівства. Тому автор роботи підкреслює, що сучасна освіта схожа більше до грецької пайдейї, ніж до новозавітного учнівства. Тому викладач, будучи заручником системи, є педагогом, а не батьком у розумінні Першого послання апостола Павла до коринтян (1 Кор. 4:15). Проблеми освіти, церкви і місії – це одні і ті ж проблеми, причиною появи яких є відхід від новозавітного учнівства. Тому, якщо церква стане на шлях реформування та відродження новозавітного учнівства, існує перспектива конфлікту учнівства з богословською освітою, лідерством та місіонерством. Повернення до учнівства призведе або до їхньої непотрібності, або до перебудови.

Автор дослідження бачить ідеальним середовищем втілення цілісного учнівства домашню групу, яка інтегрується з іншими, та утворює еклезіологічну спільноту. Оскільки домашня група поєднує всі елементи новозавітного учнівства та існує в контексті еклезіологічної спільноти, саме практика домашніх груп є сприятливою для відновлення цілісного учнівства. Дисертантом представлено на прикладі служіння двох євангельських пасторів, що ідеальним середовищем втілення цілісного учнівства є домашня група, яка інтегруючись з іншими, утворює еклезіологічну спільноту, де цілісне учнівство є не тільки альтернативою сучасній євангельській церкві, що знаходиться в кризі, але справжньою природою церкви, яка здатна трансформувати суспільство.

В цілому дуже ґрунтовне та виважене, евристичне та практично значуще дослідження Віталія Станкевича викликає лише кілька зауважень.

1. На нашу думку, дисертація б значно виграла, якби містила дослідження в області професійного учнівства. Як зазначає автор дослідження, ключовими

поняттями, які описують сьогодення, є «постмодернізм», «глобалізація», «постсекулярність», «постхристиянство». Водночас актуальними залишаються і економічна проблеми та політична нестабільність, що породжує соціальну нерівність. Тому це дослідження може бути покращено додатковим описом ролі професійного учнівства як невідмінної складової в *missio Dei* у східноєвропейській євангельській спільноті. Є достатньо академічних та практичних досліджень, які можуть збагатити формування цілісного учнівства у східноєвропейським контексті (Dorothy Sayers, Yves Congar, Hendrik Kraemer, Richard Mouw, Steven Garber, R.P.Stevens, Andy Crouch, Amy Sherman, Tom Nelson). Теологія праці та дослідження в області професійного учнівства майже відсутня в християнських учбових закладах та еклезіологічних спільнотах, але достатньо виражено в біблійній теології.

2. Розглядаючи теологічне осмислення та втілення учнівства на прикладі стосунків Ісуса й учнів, та інших новозавітних текстів буде плідним розглянути тему смерті Христа і поняття «нести свій хрест» як критерій та модель учнівства, коли новозавітні автори хотіли представити учнівство у специфічних термінах власних страждань Ісуса, а його смертне зобов'язання служило критерієм та моделлю для всіх, хто прагне стати його послідовниками. Розп'яття Ісуса може бути ознакою ідентичності учнівства, яка вимагає від тих, хто буде його учнями, «взяти» свої власні хрести. З текстів Павла та інших очевидно, що вони хотіли представити учнівство в специфічних термінах власних страждань Ісуса, а його смертне зобов'язання служило критерієм та моделлю для всіх, хто прагне стати його послідовниками.

3. Подекуди трапляються недостатньо вмотивовані повтори.

Але зазначені зауваження не впливають на в цілому високу оцінку отриманих у дисертації результатів; більшою мірою вони носять характер побажань, розрахованих на плідну дослідницьку перспективу. Загалом же поставлена мета досягнута. Робота дисертанта відрізняється структурною чіткістю, коректним формулюванням об'єкту, предмету, цілей, завдань та методології, обґрунтованістю положень, що виносяться на захист. Знайомство зі змістом дисертації, публікаціями автора та авторефератом дають підставу для

загального висновку про те, що робота **Віталія Анатольовича Станкевича «Новозавітна теологія учнівства та її актуалізація в сучасних євангельських практиках»** є самостійним завершеним дослідженням актуальної наукової проблеми, містить наукові досягнення та відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (із відповідними змінами), а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.14 – богослов'я.

Офіційний опонент,

кандидат філософських наук,

Запорізька біблійна семінарія,

проректор

В. І. Горбенко

В. І. Горбенко